

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΆΛΛΟΙ

Στις 19 και 20 Μαρτίου, στο Ινστιτούτο Θερβάντες (Μητροπόλεως 23, Αθήνα), το Ευρωπαϊκό Κέντρο Μετάφρασης: Λογοτεχνία και Επιστήμες του Ανθρώπου (ΕΚΕΜΕΛ) διοργανώνει το δεύτερο συνέδριό του για τη λογοτεχνική μετάφραση, με θέμα «**Ο Μεταφραστής και οι Άλλοι**».

Προ μηνών, ο Σύλλογος Μεταφραστών Επιμελητών Διορθωτών ζήτησε επίσημα από την οργανωτική επιτροπή του συνεδρίου να συμμετάσχει με μια ανακοίνωση στο συνέδριο ως θεσμικός φορέας, προκειμένου να συμβάλει στο άνοιγμα ενός ουσιαστικού, και κατά βάθος πολιτικού, διαλόγου για τις σχέσεις των μεταφραστών με τους υπόλοιπους συντελεστές της έκδοσης ενός βιβλίου. Το αίτημα του ΣΜΕΔ απορρίφθηκε από την οργανωτική επιτροπή, με την αιτιολογία ότι το εν λόγω συνέδριο είναι καθαρά επιστημονικό και δεν αποσκοπεί στο άνοιγμα κανενός τέτοιου διαλόγου.

Το κείμενο που ακολουθεί φιλοδοξεί να τεκμηριώσει συνοπτικά τη διαφωνία μας.

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΠΑΝΤΑ ΣΤΟ ΕΝΔΙΑΜΕΣΟ, ΕΠΙΤΕΛΕΙ ΜΙΑ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ. ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΕΚΔΟΤΗ ΚΑΙ ΤΟ συγγραφέα, ανάμεσα στο συγγραφέα και το κοινό, ανάμεσα στο κοινό και τον εκδότη, ανάμεσα στον εκδότη και όλους τους άλλους επαγγελματίες που συμμετέχουν στην έκδοση ενός βιβλίου ή στην κυκλοφορία και τη διάθεση ενός κειμένου. Πάντα ανάμεσα.

Βρίσκεται στο ενδιάμεσο ακόμα και σε σχέση με τη δική του δραστηριότητα. Ο μεταφραστής πρέπει να είναι ο ιδεώδης αναγνώστης του κειμένου, εκείνος που θα το διαβάσει με πρόθεση να κατανοήσει μέχρι και τις τελευταίες λεπτές του αποχρώσεις και θα εμβαθύνει σε αυτό σε όλα τα επίπεδα, μέχρι και στο επίπεδο των επιμέρους λέξεων. Του λείπει ωστόσο η θεμελιώδης ιδιότητα του αναγνώστη, η ελευθερία απέναντι στο κείμενο, η ελευθερία να το μεταχειριστεί σύμφωνα με τη δική του κρίση ή ακόμα και να το κλείσει αν δεν του αρέσει. Ο μεταφραστής κρίνεται για την ανάγνωσή του, ωστόσο ο ίδιος δεν μπορεί να κρίνει αυτό που διαβάσει. Δεν είναι αναγνώστης, βρίσκεται ανάμεσα.

Κάτι ανάλογο γίνεται και στο επίπεδο της γραφής. Το κείμενο που παράγει ο μεταφραστής είναι δικό του, του ανήκει πνευματικά, έχει δικαιώματα πάνω σ' αυτό. Είναι πνευματικό του έργο, περιέχει τις λέξεις και τις διατυπώσεις που αυτός επέλεξε, τον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος διατύπωσε αυτό που ήθελε να εκφράσει. Το περιεχόμενο όμως, αυτό που ήθελε να εκφράσει, είναι ξένο, ανήκει στο συγγραφέα. Ο μεταφραστής είναι δημιουργός-τεχνίτης, όχι δημιουργός εκ του μηδενός: δεν μιλάει με τα δικά του λόγια, αν και γράφει με τις δικές του λέξεις. Βρίσκεται πάλι ανάμεσα.

Η ίδια συνθήκη χαρακτηρίζει και το μεταφραστή ως εργαζόμενο. Ως ελεύθερος επαγγελματίας έχει πελάτες, οι σχέσεις του όμως με τους πελάτες του μοιάζουν περισσότερο με τις σχέσεις ενός εργαζόμενου με τον εργοδότη του. Υπάρχει μια αντιστροφή της ιεραρχίας. Είναι σαν το ελεύθερο επάγγελμα να χωρίζεται στα δύο – ο εκδότης/εταιρεία κρατάει την ελευθερία και ο μεταφραστής το επάγγελμα. Ενίοτε δε, σε πεδία όπως η τεχνική μετάφραση ή το διαδίκτυο, κρατάει και την ανωνυμία του...

Η αντιστροφή αυτή αντανακλάται και στο ζήτημα των αμοιβών. Ενώ στα υπόλοιπα επαγγέλματα ο επαγγελματίας είναι εκείνος που καθορίζει την τιμή του και ο πελάτης αποφασίζει αν η τιμή αυτή του φαίνεται λογική, στη μετάφραση ο εκδότης, το μεταφραστικό γραφείο ή η εταιρεία καθορίζουν την τιμή που προσφέρουν και ο μεταφραστής αποφασίζει αν θα δεχτεί τη δουλειά, με ελάχιστα ή και καθόλου περιθώρια διαπραγμάτευσης. Αποφασίζει ελεύθερα, φυσικά, σαν πραγματικά ελεύθερος επαγγελματίας.

ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΚΑΙ ΣΤΟ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ. Κι εδώ ο μεταφραστής διαμεσολαβεί. Δεδομένου δε ότι η λογοτεχνική μετάφραση καλύπτει ένα μικρό μόνο μέρος των κειμένων που μεταφράζονται γενικώς, η εργασία του μεταφραστή αφορά κυρίως τεχνικά κείμενα, οδηγίες χρήσης συσκευών, νομικά έγγραφα, πτυχία – έναν τεράστιο όγκο κειμένων που χρησιμεύουν στην εξυπηρέτηση όλων των αγοραίων σχέσεων και δεξιοτήτων της κοινωνίας μας. Ο μεταφραστής είναι ο εργαζόμενος που εκτελεί τη μεταφορά αυτού του όγκου κειμένων μεταξύ των γλωσσών. Φροντίζει να είναι καταληπτή και μεταδίδσιμη η πληροφορία στον εμπορευματοποιημένο παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Ο μεταφραστής είναι εργάτης της οικονομίας των υπηρεσιών.

Ο ρόλος του μεταφραστή μέσα στην παγκοσμιοποιημένη κουλτούρα (κυρίως τη δυτική) δεν αφορά μόνο τη μετάδοση πρακτικής πληροφορίας αλλά και της γενικής λαϊκής κουλτούρας, του γενικού πολιτισμικού επιπέδου. Τηλεόραση, κινηματογράφος, διαφήμιση υλοποιούν και διαδίδουν την κουλτούρα της εποχής μας μέσα από την εργασία και τη γλώσσα του μεταφραστή.

Ο μεταφραστής είναι ο εργαζόμενος που καθιστά κατανοητές τις εντολές και τις νόρμες της εξουσίας. Ο λόγος της εξουσίας είναι διάχυτος. Ο μεταφραστής, εκφράζοντας στη γλώσσα του όλα τα επιμέρους κομμάτια του λόγου αυτού, διαμεσολαβεί αυτή τη λειτουργία της εξουσίας από τη μια γλώσσα στην άλλη. Στο βαθμό που οι μικροεξουσίες παράγονται και αναπαράγονται μέσα από τη διάδοση και την επικράτηση του λόγου τους, ο μεταφραστής με την εργασία του αναπαράγει αυτή την εξουσία.

Ο μεταφραστής διαμεσολαβεί όλη, δυνητικά, τη γραπτή γνώση, όλη τη γραπτή παραγωγή. Είναι, λοιπόν, το άτομο που παράγει με την εργασία του το μέσο όρο της γλώσσας. Αυτό που διαχειρίζεται και παράγει, εκτός από τη συγκεκριμένη του μορφή –ένα βιβλίο, ένα περιοδικό, μια ιστοσελίδα– είναι ταυτόχρονα το γενικό επίπεδο, η κανονικότητα της γλώσσας. Ο μεταφραστής βρίσκεται κι εδώ ανάμεσα. Ανάμεσα στην προσωπική του γλώσσα, το ζωντανό εκφραστικό του όργανο, και την κανονικοποιημένη γλώσσα, τη γλώσσα της εξουσίας.

Από την εποχή του πύργου της Βαβέλ η εξουσία στηρίζεται στην αδυναμία των ανθρώπων να επικοινωνήσουν. Σε αυτό το πλαίσιο, υπάρχουν δύο πιθανοί ρόλοι για το μεταφραστή. Μπορεί να διατυπώνει τις εντολές της εξουσίας, έτσι που να γίνονται κατανοητές σε όλους τους υπηκόους, ή μπορεί να γεφυρώνει το χάσμα ανάμεσα στις διαφορετικές γλώσσες, αναδημιουργώντας τη χαμένη επικοινωνία και αποκαθιστώντας τον κόσμο στην αρχική του ακεραιότητα. Να μεταφράζει τη γλώσσα της εξουσίας – ή τη γλώσσα της ελευθερίας.

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ ΕΙΝΑΙ ΟΛΟΙ ΚΑΙ ΚΑΝΕΝΑΣ. ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΕΙΝΑΙ, ΕΙΝΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΕΙΝΑΙ, ΕΙΝΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΕΙΝΑΙ, ΕΙΝΑΙ ΔΙΑΝΟΥΣΜΕΝΟΣ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΕΙΝΑΙ. Ο μεταφραστής είναι οι άλλοι – χωρίς να είναι.

ΜΑΥΡΙΚΙΟΥ 8 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ | Τ.Θ. 21028 ΑΘΗΝΑ 11410
www.smed.gr | syl.smed@gmail.com